

ТМ	Г. XXXV	Бр. 2	Стр. 687-693	Ниш	април - јун	2011.
----	---------	-------	--------------	-----	-------------	-------

Приказ дела
Примљено: 5. 4. 2011.

Сузана Марковић-Крстић

ЖИВОТНИ ПУТ И ПРИЧА ПРОФЕСОРА БОШКА С. ПРОКИЋА*

Захваљујући посебној едицији *Интелектуалци пореклом са села – животна прича*, упознајемо се са аутобиографским приказом „трновито“ животног пута једног врсног интелектуалца *Бошка С. Прокића*.

Интересантна *прича* почиње у пролеће, 29. априла 1931. године, од оца Светислава и мајке Вукосаве, а *пут* од малог села имена Горња Расовача (централни део Добрича, између Малог Јастрепца, Јужне Мораве, Белог Камена, Пасјаче и Пусте Реке) које је тада припадало општини Стара Божурна (сада општини Мерошина). Породица Прокић води порекло од Проке Прокића, рођеног „негде у Старој Србији“ који је у XVIII веку дошао у Меровину и оженио се женом из Горње Расоваче. Прока је имао три сина (један од њих је Јанко, Бошков деда) и ћерку, а Јанко је имао седам синова (један од њих је Светислав, ауторов отац) и две ћерке.

У сиромашној сеоској породици у којој је Бошко Прокић одрастао било је седморо деце коју су вредни, поштени, морални и одговорни родитељи васпитавали како би постали успешни људи. Он посебно истиче мајчину радну енергију и амбициозност, а очеву оданост раду, морална начела и поштење, као оно чиме се поноси. Инсистирање родитеља на подели послова у породици развило је одговорност и радиност код њихове деце, као и способност организације времена (учење, чување стоке, дружење, игра).

Први разред основне школе Б. Прокић је уписао 1938. године у Старој Божурни (једина школа на подручју општине), а касније у селу Костадиновцу. Учитељи су у то време били скоро једини интелектуалци на селу (пored попова), тако да су захваљујући свом широком образовању подучавали сељаке, а децу од малена оспособљавали за послове у кући и око ње. Радивоје Бркић (учитељ у прва два разреда) уочава Прокићеве способности и интересовање за учење, мада он прелази у другу школу, у Доњу Расовачу, код

suzana@filfak.ni.ac.rs

* Прокић, С. Б. (2010) *Бошко С. Прокић*. Београд: Завод за проучавање села, Центар за издавачку делатност.

Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој РС.

учитеља (ујака) Бранка Ђорђевића. Како је био јако добар ђак, често је помагао другим ученицима, тако да су се већ тада назирани почеци његове будуће професије: подучавао је друге ђаке у одсуству учитеља (а у случају да његови другови нису научили, он је добијао батине од учитеља). Основну школу завршава ратне (школске) 1941/42. године, када „открива“ у сведочанству своје право име (Бошко, уместо Божидар, како су га родитељи звали и мислили да је заведен у књизи рођених).

Средњошколско образовање Б. Прокић је започео школске 1942/43. године положеним пријемним испитом у гимназији у Прокупљу. Први гимназијалац у селу и ближој околини пешачио је свакодневно преко седам километара у једном правцу, полазио од куће у пет ујутру, одевен у чакшире од вуне, кожух и прслук, обувен у ручно прављене свињске опанке и вунене чарапе. Уз свакодневну пратњу оца наилазио је на барикаде Бугара и Недићеваца и више пута носио писма партизана у књигама у ђачкој торби. Веома рано постао је курир партизана, мада није био сасвим свестан шта то значи за партизански покрет и колика је то опасност за њега и његову породицу. Током зимских месеци живео је у Прокупљу (код тече Бошка), а с првим пролећним данима настављао је са свакодневним пешачењем од села до школе и назад. Иако се школовао под условима „који се не могу назвати нормалним“ Б. Прокић је захвалан родитељима, свестан да су му дали све што могу, па и више од тога. Наиме, родитељи, браћа и сестре су га подржавали и за њега су издвајали сав новац до кога су тешком муком долазили.

Са ослобођењем (1944) обнавља се и школски систем, тако да Б. Прокић похађа трећи разред гимназије и школује се у бољим условима. „Везује“ се идејно за социјалистички систем кога је сматрао праведнијим и хуманијим, мада је био свестан да је и у њему било неједнакости и неправде. Захваљујући свом раду, учењу и моралним особинама постао је скојевац, „део авангардне омладине“. Вредно је читао марксистичку литературу и усвајао принципе социјалистичког морала, о правди и правичности, једнакости и равноправности, о животу од свог рада, а не од искоришћавања рада другог, о поштењу, узајамности и солидарности и низу других правила живота и рада у новом друштву. Б. Прокић истиче да је СКОЈ и касније КП и СКЈ заслужан за његову оспособљеност да буде искрен, поштен, радан, одговоран и истовремено критичан према свему. Сматра да му је марксистичка наука и идеологија помогла да усвоји начело – *никад свесно и намерно немој да учиниш ни према коме ништа, што не желиш да други учине према теби* (које ће касније чути од оца на самрти).

Школске 1945/46. године Б. Прокић завршава четврти разред гимназије у Прокупљу, полаже малу матуру и наставља школовање у гимназији. Иако је његова породица живела у немаштини, она га није „уплашила и збунила“, већ напротив, храбро се борио за остваривање својих амбиција. Није се задовољавао малим и лако достижним циљевима. „Вероватно сам хтео да и себи и другима, а нарочито мојим родитељима покажем да много могу и хоћу, да сам спреман на рад и трпљење и фаталистички сам веровао да ће се све то једном исплатити па и материјално. Живот ми је потврдио да сам био у праву“ (Прокић 2010:40).

Као ученик виших разреда гимназије и активан омладинац, поред учења и обављања послова у кући и око ње, посебно испољава интересовање за рад са ученицима у нижим разредима гимназије. Захваљујући својој

скојевској пракси и усвојеним методама рада (помагање у раду и учењу слабим ученицима и одговорност скојевца за успех ученика која је већа од одговорности самог ученика) постаје пионирски руководилац летовалишта (у Балиновачкој цркви између Арбанасца и Дешилова). Касније (1949) као члан КПЈ одлази на радну акцију, постаје командир и „одбија љубав“ младе бригадирке, као дисциплиновани комуниста – „ја сам се у младости стварно определио за аутентични марксизам и праву изворну марксистичку идеологију и принципе новог социјалистичког морала“ (Прокић 2010:45-46).

Са побољшањем друштвено-економских прилика, побољшавали су се и услови рада и учења, као и лични стандард младог Прокића, захваљујући стипендији и ђачкој кухињи. Он истиче да је то учврстило његова социјалистичка убеђења и да је био спреман да уложи све знање и способност да „врати“ друштву оно што је „узео“ од њега. Иако су његови родитељи били неписмени и нису контролисали његово учење и успех, никад није имао слабе оцене и никад није био кажњен у школи. Међутим, добро се сећа њиховог упозорења као трајног тестаментa *да учи, уколико жели да живи боље*, него што је живео у родитељској кући.

Када Б. Прокић говори о свом школовању, наглашава значајан утицај гимназијских професора које сврстава у три групе. Прву групу чине професори са којима је имао непријатно искуство или мале неспоразуме („слаби“ професори). Другу, највећу групу чинили су солидни, озбиљни, уредни и педагошки сасвим „задовољавајући“ професори. Били су радни, вредни, али строги и правични, тако да се њихов утицај огледа у томе да је Б. Прокић почео да „рано размишља“ да се определи за занимање просветног радника. Трећу групу чинили су професори који су својим изгледом, понашањем, одевањем, предавањима и педагошким односом оставили изванредан утицај на Прокића, тако да су га рано „увели“ у свет педагогије и професуре. Издвојио је посебно једног из ове групе професора, свог идола Буду Илића, који га је научио „више од свих осталих“. Приказ свог школовања и ђачког доба „са становништва љубави“ Прокић завршава констатацијом да је љубав за њега представљала изазов на који није умео да одговори због комплекса који је имао с обзиром на сељачко порекло и одевање.

Генерација матураната (1949/50) је максимално искористила *шансу за упис студија* након гимназије (95%). Б. Прокић је студирао на две високошколске установе: Високој школи Управе државне безбедности у Београду (коју је напустио на II години) и Вишој педагошкој школи у Нишу на групи за историју и географију. Како су земљи у тој време били неопходни нови обавештајци, школовани, свестрани и способни за сложене послове, Б. Прокић прихвата сугестију партије и државних органа и *уписује Високу школу УДБ-е у Београду*. У њој су се училе две врсте садржаја: *војни предмети* уобичајени за официре (стратегија, тактика, стројева обука, наоружање и све друго до улоге команданта батаљона) и *предмети који се уче на правном факултету* (теорија државе и права, историја државе и права, политичка економија, кривично и управно право). Поред тога, кандидати су савладавали борилачке вештине (цицу, бокс) и оспособљавали се за вожњу аутомобила, падобранство. Б. Прокић је био доследан свом опредељењу да успе, тако да је био један од најбољих студената. Међутим, на другој години студија почињу да се јављају дилеме „око занимања“ и поступака официра који нису били у складу са његовим веровањем у идеале социјалистичког

друштва. Посебно је један догађај утицао на то да одлучи да напусти ову школу. Ради се о Прокићевом неслагању са ставовима предавача (Јован Веселинов) о новој политици према селу и његовим погрдним речима о селу и сељацима. Дубоко разочаран у другове, напушта партију речима „*ја сам од новог друштва добио много, син сам сиромашног сељака а догурао сам до статуса студента, и када ми ви одузмете све што хоћете, ја остајем велики добитник*“ (Прокић 2010:81).

Разочаран у све што је сматрао добрим у служби УДБ-е и погођен изгубљеном љубави, Прокић храбро прихвата „борбу у животу“ и одлази на дослужење војног рока у Крагујевац (као „обележен“, дисидент и дезертер). Након неколико месеци малтретирања у војсци од официра, добија обавештење да је поништена казна искључења из партије, па се радикално мења и однос свих старешина према њему. Почиње да држи предавања, командује војницима, полуписменим подофицирима и све више му се „враћа“ вера у правду и истину. Најзад, Б. Прокић је уверен да је тиме, што је поступио по својој савести, потврдио да је *остао исти патриота, социјалиста, хуманиста, поштовалац правде и истине, спреман да до краја живота намерно и свесно не учини ништа лоше ни према коме*.

Спремајући се да крајем августа 1952. године одслужи војни рок и настави студије, добија задужење да прати три вагона муниције и експлозива из Крушика за Ниш. Стигавши у Ниш, 22. јула око 12 сати, доживљава кобну несрећу (удес). Наиме, приликом маневрисања воза железничари су изненада покренули композицију. Прокић је био поред простора где се спајају два вагона и – вагони су му прикљештили леву руку око лакта. Смрска на лева рука у војној болници је ампутирана скоро до рамена. Тако у 21. години живота доживљава велики губитак, а уз велике болове посебно брине за родитеље за које је ова несрећа била страشان шок (отац је за једну ноћ потпуно оседео). Међутим, јака воља за животом и за прихватањем стварности каква јесте и уверење да у животу увек постоји излаз из сваке ситуације (само га треба наћи), вратили су га у реалност, тако да је за неколико недеља био способан да се сам брине о себи.

Уписује Вишу педагошку школу у Нишу (Група за историју) и среће се поново са неким „ратним друговима“ из УДБ-е који су је такође напустили (симулирајући неуспех на испитима), али тек после две године (да не би служили војни рок). У вези са тим, Прокић размишља „Сваки човек бира сам себи животни пут. Од његове структуре зависи хоће ли се одредити за лакши или тежи пут. Ја сам изгледа својом структуром личности и васпитањем од СКОЈ-а и комунистичке партије, и наравно највише васпитању које сам понео из моје породице, доста често бирао тежи пут у животу. Чинило ми се да је боље тако, јер је то гаранција да увек будеш свој на своме и да сваком можеш да погледаш у очи“ (Прокић 2010:93). Постаје председник Удружења студената на Групи, потом председник Удружења студената Више педагошке школе, члан председништва Удружења студената Београдског универзитета. Дакле, учење, друштвена ангажованост и интензиван љубавно-емотивни живот помогли су Б. Прокићу да због губитка руке не пати много, да стоји чврсто на земљи и да има релативно успешан живот испуњен радом и задовољством.

За време студија, после више краћих веза, упознаје и своју будућу жену Радмилу, са којом склапа брак 1955. године. Након венчања, радили су

и живели доста скромно у Житорађи, у границама својих прихода. Међутим, након рођења првог детета (Слађане) долази до већих неспоразума и привременог расанка када супруга одлази у Владичин Хан.

Запосливи се у основној школи у Житорађи Б. Прокић, као почетник у настави, свој позив схвата веома озбиљно, успешно примењује своја знања из историје, педагогије, психологије и методике. Наглашава да се „добро припремао за сваки час“, да је писао припреме (посебно прве две године). „Давао“ је много деци, али је и много „тражио“ од деце, тако да није било лако њему, али „деци је било много теже“. Држао се принципа као што су једнакост, равноправност, награда према раду, без протекције и познанства. Тако је постао одличан наставник, мада су га неки (колеге и родитељи) сматрали претерано строгим наставником (који је у неким ситуацијама користио и недозвољена средства, ако другим васпитним мерама није могао да делује на васпитаника).

Друштвене прилике су се значајно промениле у социјалистичкој Југославији, а „милионске масе сељака“ претворане су у индустријске раднике. Радници су били без икаквих стручних знања, па је Синдикат организовао описмењавање, школовање и стручно усавршавање нових радника. У већим срединама основани су раднички универзитети. У Нишу је основан *Раднички универзитет (1954. године), а 1956. године Б. Прокић постаје стручни сарадник* (за опште-културно и стручно образовање радника). Као добар и интересантан предавач организовао је много јавних трибина, предавања, школе за синдикалне функционере, партијске школе и курсеве за дактилографе и стенографе, клубове радника-писаца, клубове радника-сликара. Већ 1959. године ради у Синдикату као професионални функционер на пословима образовања и културе. Исте године поводом прославе дана ослобођења града Ниша добија Октобарску награду за постигнуте резултате на образовању радника. Касније (1960. године) постаје директор Радничког универзитета и уписује Правни факултет у Нишу као ванредни студент. Поред напорног и успешног рада на Радничком универзитету и Општини Ниш и обимне друштвено-политичке и синдикалне активности, факултет завршава за четири године са високом просечном оценом (близу девет), захваљујући вредном учењу (често и до 15 сати дневно).

Б. Прокић 1963. године почиње да ради као *начелник Секретаријата за друштвене службе* (школство, здравство и социјална заштита) Општине Ниш. Основао је просветно-педагошку службу од добрих и искусних кадрова. Међутим, појава непотизма, притисци и поступци његових сарадника који су се косили са његовим моралним принципима, утицали су на његову одлуку да поднесе оставку, да се искључи из „политичких игара“ и да се определи за неки други посао ван политике и органа власти. Одлучује да се поново бави професуром коју је прекинуо. Тако да је 1965. године изабран за асистента на Вишој Управној школи у Нишу (предмет Комунални систем и комунална политика). С обзиром на то да је хтео да буде „адекватно образован професор више школе“ уписује магистарске студије на Правном факултету у Београду. У том периоду остварује високе приходе захваљујући хонорарима из Центра за ванредне студије и семинарима за усавршавање административних радника. Инвестирао је у непокретности: адаптирао је кућу у селу, купио плац и подигао део куће на њему, подигао део куће на Леденој стени, купио плац на мору и подигао мању кућу.

Почетком седамдесетих, када престаје потреба за постојањем виших управних школа, Б. Прокић почиње да ради у *Казнено-поправном дому у Нишу* као помоћник управника за обезбеђење. Одмах израђује нови нормативни систем који је прихваћен у свим казнено-поправним домовима у Србији. Међутим, после две године рада, одлази из Казнено-поправног дома у Општину Ниш, у самосталну стручно-аналитичку службу Међуопштинског завода за јавну управу.

Б. Прокић наставља последипломске студије, опредељује се за науку и наставу и *почиње да ради на Медицинском факултету* школске 1972/73. године. Предавао је Општу социологију, Социологију медицине и Политички систем СФРЈ. Програм Социологије медицине је сам конституисао, није имао могућности да користи туђа искуства или да се угледа на неког другог творца програма, јер ниједан медицински факултет у бившој Југославији није имао овај предмет. Б. Прокић с поносом истиче да је у бившој Југославији и овом делу Европе он творац Социологије медицине као науке и школске дисциплине и извођач у пракси. У то време приводи крају магистарске студије из Социологије рада (Факултет политичких наука у Београду) одбранивши магистарски рад на тему „Марксово схватање асоцијације слободних произвођача“. Убрзо после магистрирања пријављује докторску дисертацију на тему „Социологија медицине и њено место у систему наука“.

Након докторирања прелази на Филозофски факултет (1980. године) и предаје Општу социологију на свим групама осим Групе за социологију и Политички систем СФРЈ на овој Групи. Међутим, након осам година интензивног рада (магистеријум, докторат, увођење новог предмета, писање и објављивање приручника и уџбеника и двадесетак радова у часописима) и „трпљења породице“, дошло је до „великог поремећења односа“ са женом и до развода брака (1983. године). Б. Прокић истиче да је развод брака доживео као велики неуспех и разочарење у животу, док све оно што се дешавало скоро 30 година након развода (однос између њега, бивше супруге и деце) сматра успехом, иако су живели одвојено.

Све више се ангажовао око родитеља (лечење, набавка лекова) који су живели на селу и била им је потребна његова помоћ. Са браћом и сестрама су се добро организовали око „дежурства“, тако да је Б. Прокић по 2-3 дана недељно живео у селу и помагао остарелим родитељима. Године 1985. када је његова мајка умрла, преузима бригу о оцу. То му причињава задовољство, јер му се пружила прилика да напоскон испуни „свој сан да се у свему одужим родитељима као захвалност за све оно што су они учинили за мене“ (Прокић 2010:221). Након краћег очевог боравка у Нишу, Б. Прокић се, поштујући жељу оца, вратио са њим у село. Тамо су наставили „миран и пристојан живот“.

Живео је углавном на селу поред оца, а долазио у Ниш само понедељком, када је имао обавезе на факултету и у инвалидској организацији коју је водио. Истиче да је то био миран период живота који је имао психотерапеутски утицај на њега. Пензионисан је на Филозофском факултету октобра 1996. године, када се завршио његов четрдесетдогодишњи радни век. У потпуности се посветио нези старог оца, који је остао непокретан и убрзо након тога, у 95. години живота, умро. Тада се Б. Прокић нашао пред питањем *где да проведе свој пензионерски живот*, а имао је три могућности (село, град, Сутоморе). Најзад, одлучује се за Сутоморе.

За живот у Сутомору се одлучује не због Црне Горе и Црногораца, већ због мора – „не бих га заменио за било који други амбијент, укључујући мој родни крај и Ниш“. Перфектно је организовао живот: ујутру физичке вежбе, потом гајење воћа и поврћа у дворишту, шетња пса, читање и писање, брзи ход 7-10 км дневно. Теме које га посебно занимају, о којима прикупља информације и пише су: односи између мушкараца и жена, село и сељаци и актуелно стање у Србији након промена 2000. године. Истиче да стварно ужива у мирном пензионерском животу, тако да се „ово може назвати прави комунистички живот, о коме сам сањао као млади скојевац“ (Прокић 2010:235).

У књизи је представљена и богата библиографија радова Б. Прокића коју су сакупиле и класификовале његове ћерке Слађана Павличић и Тања Прокић. Радови су сврстани у неколико области: 1) област политичког система и јавне управе, 2) област опште социологије и друштвеног развоја, 3) област социологије медицине и здравствене заштите, 3) област савременог српског друштва са посебним освртом на место и улогу села и сељака у њему и 5) ставови изнети у штампи, на научним скуповима и саветовањима као и прикази књига. Б. Прокић је написао преко 162 рада, од тога: књиге, монографије и сличне публикације (21 рад), у часописима и зборницима радова (86 рада), прикази књига и саопштења објављена у штампи и саопштења на научно-стручним скуповима и округлим столовима (55 рада). С обзиром на то да је аутор ове интересантне *животне приче* још увек активан у научном раду могу се очекивати многе нове публикације из његовог пера.

Зато свима онима који желе да нешто сазнају о животном путу једног скромног, вредног, искреног и поштеног младића са села који је остварио своје младачачке снове захваљујући континуираном раду и учењу, препоручујем ову књигу за читање и размишљање.